

Etelä-Pohjanmaan laadullinen tilannekuva

1. Väestökehitys

- 15–24-vuotiaiden muuttotappio on ollut maakunnista kaikkein suurin 2017-2022
- Maahanmuuton määrä on vuonna 2023 viisinkertaistumassa 2010-luvun vuosikeskiarvosta
- Seinäjoen kasvu on poikkeuksellisen vahvaa

Etelä-Pohjanmaan 18 kunnassa asui vuoden 2023 lopussa 190 543 henkeä. Asukasluku on laskenut kymmenenä vuonna peräkkäin. Väestön alueellinen keskittyminen on samalla jatkunut. Kolmessa väestöltään suurimmassa kunnassa asui vuoden 2022 lopulla 52,6 prosenttia koko maakunnan asukkaista, eli 2,7 prosenttiyksikköä enemmän kuin kymmenen vuotta aiemmin. Vuosina 2012–2022 väestö on vähentynyt suhteellisesti eniten Järviseudun (-13,3 %) ja Suupohjan (-12,9 %) seutukunnissa. Sen sijaan Seinäjoen seutukunnan väkiluku on kasvanut 0,3 % vastaavalla aikavälillä. Etelä-Pohjanmaan väestöllinen huoltosuhde vuonna 2022 oli 74,4. Korkein kunnittainen huoltosuhde oli Lappajärvellä (104,3) ja matalin Seinäjoella (60,1).

Etelä-Pohjanmaalla väestökehityksen suunta kääntyi 2010-luvulla erityisesti muuttoliikkeen ja heikon luonnollisen väestönkasvun vuoksi. Syntyneiden lasten vuosittainen määrä on vähentynyt noin neljänneksellä vuodesta 2015. Syntyvyys oli kuitenkin maakuntien välisessä vertailussa maan neljänneksi korkein (1,53, 2022). Työkäisen väestön (15–64-vuotiaat) väheneminen on keskeinen haaste maakunnan elinvoimalle ja työllisyydelle, jossa merkittävänä on muuttoliike. Etelä-Pohjanmaan muuttotappiot ovat käytännössä kokonaan 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä. Etelä-Pohjanmaa on kärsinyt 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä muuttotappiota -4215 hlöä vuosien 2017–2023 aikana. Yhteenlaskettu muuttotappio on maakunnista kaikkein suurin. Tämä on suurelta osin seurausta korkeakoulutuksen aloituspaikkojen alimitoituksesta suhteessa nuoriin ikäluokkiin.

Maakunnan väestökehityksen osalta vuosi 2023 oli hyvin poikkeuksellinen. Luonnollinen väestökehitys (-1170) ja kuntien välinen muuttoliike olivat vahvasti negatiivisia (-952), mutta väestö väheni vain 231 asukkaalla. Pahimpina vuosina väkiluku laski yli tuhannella asukkaalla. Vuoden 2023 ennakkotietojen perusteella Etelä-Pohjanmaalla voidaan puhua nettomaahanmuuton viisinkertaistumisesta viime vuosikymmenen vuosikeskiarvoon verrattuna (+1896). Maakuntaan on saapunut noin kaksituhatta ukrainalaista pakolaista, joista arviolta noin puolet on saanut kotikunnan Etelä-Pohjanmaalta. Pula vuokra-asunnoista on kasvanut huomattavasti viime vuosien aikana lukuisissa Etelä-Pohjanmaan kunnissa.

Maahanmuuton määrä on kasvanut dramaattisesti, mutta pitovoima ratkaisee lopullisen vaikutuksen väestökehitykseen. Etelä-Pohjanmaalla ulkomaalaisten osuus väestöstä on ollut maakunnista kaikkein pienin (2,2 %, 2022). Vuoden 2022 lopulla Etelä-Pohjanmaalla asui 5 426 vieraskielistä ja 4 123 ulkomaan kansalaista.

Tilastokeskuksen väestöennusteen 2021 mukaan Suomen väestö- ja kaupungistumiskehitys keskittyy suurelta osin yliopistokaupunkeihin. Merkittävän poikkeuksen tästä muodostaa Seinäjoki, joka on pisimpään väestöään yhtäjaksoisesti kasvattanut maakuntakeskus, sillä sen väkiluku on kasvanut 1950-luvulta aina nykyvuosiin asti. Ennakkotietojen mukaan (M11) vuonna 2023 Seinäjoen kaupungin väkiluku kasvoi +787 hlö. (1,2 %, 7. eniten maakuntakeskuksista). Seinäjoen väkiluku oli vuonna 2023 marraskuun lopussa 66 105 hlö.

Seinäjokea lukuun ottamatta väestöennuste luo murheellista kuvaa maakunnan pitkän aikavälin kehityksestä. Mikäli väestöennuste toteutuisi, vuonna 2030 Etelä-Pohjanmaan asukasluku olisi 182 921 henkeä, eli 4,6 prosenttia nykyistä pienempi. Työkäisten 15–64-vuotiaiden osuus väestöstä alenisi 55,8 prosenttiin ja 75 vuotta täyttäneiden osuus nousisi 16,9 prosenttiin. Alle 15-vuotiaiden osuus laskisi 16,3 prosentista 13,8 prosenttiin. Tämä merkitsisi kasvavaa polarisaatiokehitystä maakunnassa. Väestöllinen huoltosuhde olisi jokaisessa Etelä-Pohjanmaan kunnassa vuonna 2030 heikompi kuin vuonna 2021.

Väestöennusteen osoittama kehityskulku on mahdollista kääntää, mikäli syntyvyys kasvaa edes maltillisesti, nuorten muuttoliike maltillistuu ja maahanmuuton määrää saadaan kasvatetuksi. Myönteistä on, että Etelä-Pohjanmaan kehitys on ollut väestöennustetta parempaa viime vuosina erityisesti työkäisen väestön osalta (+1649 hlö. ero väestöennusteeseen). Pysyvä muutos edellyttää koko maakunnan veto- ja pitovoiman kasvattamista. Potentiaalisia muuttajia on houkuteltava ja vastattava maakunnassa asuvien – erityisesti nuorten toiveisiin. Seinäjoki on merkittävä kasvukeskus, ja kaupungilla on huomattava potentiaalia vahvistaa kansallista ja kansainvälistä vetovoimaansa. Näkymät paranevat kehityksen jatkuessa nykyisen mukaisena.

2. Ympäristön kestävä kehitys

- Ruoka-alan osuus arvonlisäyksestä on maakunnista kaikkein suurin
- Ilmastonmuutokseen varautuminen erityisesti ruuantuotannossa ja toimenpiteiden oikeudenmukaisuus
- Sähköntuotanto on maakunnassa kolminkertaistunut vuodesta 2012 tuulivoiman ansiosta
- Maakunnassa on suunnitteilla yli 8 mrd. euron investoinnit puhtaaseen energiaan

Etelä-Pohjanmaan asukaskohtaiset kasvihuonekaasupäästöt ovat maakunnista korkeimmat (10,9 tCO₂e/asukas, 2022e). Päästöt ovat laskeneet vuosien 2005–2021 välillä noin 15 %. Suurimmat päästölähteet ovat maatalous (40,7 %), lämmitysratkaisut (ml. kaukolämpö, öljylämmitys, muu lämmitys) (23,2 %) ja tieliikenne (19,0 %). Maatalouden ja kaukolämmön päästöt ovat tarkasteluvälillä kasvaneet. Syken kulutusperusteisella laskentatavalla mitattuna Etelä-Pohjanmaan päästöt ovat maakuntien keskitasoa (2023). Kulutusperusteinen laskentamalli antaa oikeudenmukaisemman kuvan alueiden ja kuntien välisistä päästöeroista.

Etelä-Pohjanmaalla asuu n. 3,5 % Suomen väestöstä, mutta maakunnassa tuotetaan arviolta 14 % maan ruoasta. Tämä näkyy alueperusteisessa päästölaskelmassa Etelä-Pohjanmaan ja maatalouden korkeina päästöinä. Etelä-Pohjanmaalla ruoka-alan osuus bruttokansantuotteesta onkin maakunnista suurin. Maatalouden ja elintarviketeollisuuden yhteenlaskettu osuus alueen kokonaistuotannosta on 21 %. Ruokaketjussa suurin päästövähennyspotentialiaali on alkutuotannossa, etenkin ilmastokestävissä ratkaisuissa turvepeltojen viljelyssä (Turvemaiden osuus peltoalasta on 22 %, LUKE). Ilmastoviisaan ruokaketjun toimia tullaan maakunnassa suuntaamaan myös elintarviketeollisuuden energiatehokkuuteen ja ruokapalveluiden kestäviin hankintoihin.

FINSCAPES –tutkimushankkeen mallinnuksessa talvien ennustetaan Etelä-Pohjanmaalla lämpenevän vielä yli kolme astetta jaksoon 1991–2020 verrattuna. Maatalous on haavoittuvainen ilmastonmuutoksen vaikutuksille ja tuotannossa onkin yhä enemmän varauduttava mm. pitkiin helle- ja kuivuusjaksoihin. Muuttuvissa ilmasto-oloissa myös peltomaan hyvän kasvukunnon, rakenteen ja vesitalouden merkitys korostuvat. Etelä-Pohjanmaalle laaditaan parhaillaan maakunnallista ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmaa. Päästöjen vähentämisen ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen ongelmana on toimenpiteiden toteuttaminen oikeudenmukaisesti huoltovarmuus turvaten. Päästövähennystavoitteiden saavuttaminen edellyttää mm. tukitoiminnan ongelmien ratkaisemista ja hiiliviljelyn edistämistä. Etelä-Pohjanmaalla tehdään runsaasti tutkimusta ja kehittämishankkeita ilmastoviisaaseen ruoantuotantoon liittyen, ja esimerkiksi maankäytön päästöjen ja hiilensidonnan laskenta on kehittynyt etenkin turvemaiden osalta. Toimijoiden tietoisuutta ilmatoriskeistä tulisi lisätä.

Etelä-Pohjanmaalla on käynnissä voimakas energiantuotantojärjestelmän muutos. Tuulivoiman tuotanto on kasvanut voimakkaasti. Vuonna 2022 tuulivoimalla tuotettiin jo 74,3 % alueen omasta sähköntuotannosta ja osuus koko maan tuulivoiman tuotannosta oli 12,6 %. Kokonaissähköntuotanto on maakunnassa kasvanut vuoteen 2012 verrattuna yli kolminkertaiseksi. Kestävään energiantuotantoon (tuuli-aurinko-, biovoima) on suunnitteilla julkisesti saatavilla olevien lähteiden perusteella yli 8 mrd. euron arvosta investointeja. Tarve sähköntuotanto- ja siirtoinfrastruktuurin kehittämiselle on edelleen lähivuosina suuri, jonka on varmistettava tuulivoiman yhteiskuntatulojen kohdentuminen tuulivoiman sijaintipaikkakunnalle.

Etelä-Pohjanmaan kasvavalla sähkön ja bioenergian tuotannolla sekä biotalouden vahvistamisella on huomattava aluetaloudellinen potentiaali, joka on pystyttävä hyödyntämään esimerkiksi kehittämällä vetytaloutta. Muita Etelä-Pohjanmaan energiantuotantojärjestelmän muutoksen erityisteemoja ovat biokaasun tuotannon ja käytön lisääminen, energian sektori-integraatio esimerkiksi maatalouteen ja elintarviketeollisuuteen sekä hajautetun energian pientuotannon kehittäminen. Etelä-Pohjanmaalla on vireillä biokaasua koskevia investointeja mm. Kauhajoella, Seinäjoella ja Kurikassa. Lisäksi Valion ja St1:n yhteisyritys Suomen Lantakaasu Oy kartoittaa uusien biokaasulaitoskokonaisuuksien toteutusta Etelä-Pohjanmaan alueelle. Lantaa ja maatalousjätettä on riittävästi, mikä tekee biokaasulaitosinvestoinneista varteenotettavia juuri tälle alueelle, ja edellytykset biokaasuekosysteemin rakentumiselle ovat hyvät. Biokaasuhankkeiden toteuttaminen vaatii kuitenkin myös valtion aktiivista roolia mm. investointien tukemisessa ja alempiasteisen tieverkon ylläpidossa. Kiertotalouden kannalta merkittävät toimialat ovat agrobiotalous sekä metsä- ja puutuoteteollisuus. Vaikuttavimpien kiertotaloustoimien tunnistaminen on haasteellista samoin kuin myös materiaalivirtojen tunnistaminen. Kiertotalousosaamisen ja liiketoiminnan kasvattamisessa on alueella potentiaalia.

Maakunnan luonnon monimuotoisuutta heikentävät elinympäristöjen laadullinen heikkeneminen ja väheneminen. Suojelualueita on vähän, ja ne ovat pääosin pieniä. Tilannetta pyritään parantamaan Metso- ja Helmi-ohjelmien avulla. Toimia mm. soiden suojeluun ja ennallistamiseen (ojittamattomien suojelualueiden osuus suoalasta vain 3,4 %), perinnebiotooppien kunnostamiseen sekä metsäisten elinympäristöjen suojeluun ja hoitoon. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota elinympäristöjen kytkeytyneisyyteen. Toimenpiteet edellyttävät laajempaa tarkastelua mm. valuma-alueitasolla sekä eri tahojen yhteistyötä ja työn koordinoitua. Maakunnan maista suurin osa on yksityisomistuksessa. Tärkeää on tiedon välittäminen toimenpiteiden merkityksestä ja eri vaihtoehdoista

maanomistajille. Toimilla vastataan myös ilmastonmuutokseen sopeutumiseen mm. lajiston levittäytymismahdollisuuksien ja hiilivarastojen turvaamisen kannalta. Talousmetsissä suometsien hiilinielujen kasvattaminen ja maaperän turpeen hiilidioksidipäästöjen vähentäminen ovat keskeisiä kysymyksiä.

Etelä-Pohjanmaan pintavesien tilan parantaminen vaatii edelleen toimia, sillä alueen muutoksille herkäät järvet ja pääosin voimakkaasti muutetut joet ovat tyydyttävässä tai välttävissä kunnossa. Vesistöjen tilaan vaikuttavat etenkin maa- ja metsätalous, haja-asumisen kuormitus ja turvetuotanto sekä erityispiirteensä happamat sulfaattimaat. Maakunnassa tehdään toimia tulvasuojelun edistämiseksi, mikä korostuu entisestään ilmastonmuutoksen myötä syys- ja talvitulvien lisääntyessä. Valtion hoidossa olevilla vesistörakenteilla on erityinen merkitys Etelä-Pohjanmaan tulvasuojelun kannalta. Näkymät heikkenevät kehityksen jatkuessa nykyisen mukaisena.

3. Alue- ja yhdyskuntarakenne sekä liikenne- ja viestintäyhteydet

- Pääväylien investointeja tarvitaan ja maakunnassa on vakava huoli myös alemman asteen tieverkon tilasta
- Vakavasti loukkaantuneiden määrä suhteessa asukaslukuun oli selvästi maan korkein vuosien 2017-2022 välillä
- Kiinteän laajakaistan saatavuus on parantunut huomattavasti

Etelä-Pohjanmaa on Suomen maaseutuvaltaisimman maakunta, väestöstä 44,2 prosenttia asuu ydinmaaseudulla. Maakunnassa asutus on keskimääräistä hajautuneempaa ja taajama-aste (74 %) on maan keskiarvoa (86 %) selkeästi alhaisempi. Väestö jakautuu eri puolille maakuntaa varsin tasaisesti, mutta asutus on keskittynyt yhä enemmän taajamiin ja etenkin maakuntakeskus Seinäjoelle (34 % väestöstä asui Seinäjoella vuonna 2022). Väestön väheneminen ja keskittyminen heikentää reuna-alueiden elinolosuhteita, ja maakuntakeskuksessa puolestaan investointipaineet ovat suuret. Taajama-alueet ovat laajentuneet ja hajautuneet, mikä tekee esimerkiksi liikenteen palveluiden toteuttamisesta kallista ja tehotonta. Muulla alueella toimivan joukkoliikenteen järjestämisen kannalta haasteena on erityisesti väestöpohja kapeus. Liikenteen päästöt (413,8 ktCO₂e) muodostavat noin 19 % Etelä-Pohjanmaan kasvihuonekaasupäästöistä. Haasteena on luoda kestävä yhdyskuntakehitystä huolehtien koko maakunnan elinvoimasta ja kehityksestä.

Etelä-Pohjanmaan liikennejärjestelmän ja saavutettavuuden rungon muodostavat TEN-T-ydinverkkoon ja Pohjanmeri–Itämeri-ydinkäytävään kuuluva päärata, kehityskäytävälle Kauhajoki–Seinäjoki–Kauhava sijoittuvat valtatie 3 ja 19 sekä kantatie 67. Huomattava osa liikenteestä on poikittaisliikennettä valtateillä 18 ja 16. Etelä-Pohjanmaa on tärkeä pitkämatkaisen liikenteen kauttakulkureitti, erityisesti vt3/vt19 etelä-pohjoissuunnassa. Tieosuuksille on leimallista, että liikenteessä sekoittuvat alueellinen liikenne (mm. työmatkapedelöinti), pitkämatkainen raskas liikenne ja maatalouteen liittyvä hidas liikenne. Liikenteen välityskyvyn, liikenneturvallisuuden ja raskaan liikenteen sujuvuuden kannalta keskeisille yhteysväleille tarvitaan ohituskaistoja sekä 2+2-kaistaisia tieosuuksia. Kanta- ja seututieverkoston merkitys on keskeinen varsinkin seutu- ja kuntakeskusten yhteyksien kannalta. Liikennejärjestelmän kehittämiseksi on tehty pitkäjänteistä työtä erityisesti ylimaakunnallisella ja maakunnallisella tasolla ja maakuntakaavoituksessa.

Liikkuminen perustuu Etelä-Pohjanmaalla henkilöauton käyttöön. Maanteiden liikennesuoritteiden osuus on noin 4,6 % koko maan suoritteista. Henkilöautoilun osuus päivittäisistä matkoista on maakuntatasolla 77 %, pyöräilyn 8 %, jalankulun 11 % ja joukkoliikenteen 3 % (2021). Henkilöauton käyttöön perustuvat työmatkat ovat pidentyneet, ja pedelöinti erityisesti Kauhajoki–Seinäjoki–Kauhava-linjalla sekä Vaasan ja Seinäjoen välillä on runsasta. Yli 70 % työpaikoista on sijoittunut Kauhajoki–Seinäjoki–Kauhava-kehityskäytävälle. Liikenteen päästöjen vähentämiseen tulee pyrkiä vaikuttamaan paitsi kehittämällä uusia liikkumispalveluita ja edistämällä ympäristöystävällisiä liikenteen käyttövoimia, myös vähentämällä liikkumistarpeita siten, ettei toimeliaisuus vähene. Tähän voidaan vaikuttaa muun muassa etätöitä lisäämällä. Tulevaisuudessa kestävien kulkumuotojen innovatiiviset mahdollisuudet liittyvät esimerkiksi lähijunaliikenteen, sähköisen lentämisen ja sähköavusteisen kevyen liikenteen kehittämiseen. Kävelyn ja pyöräilyn väyliä on rakennettu ELY:n liikennevastuualueella 785 km (n. 9 % maantieverkosta). Matkakäyttäjien palvelutason parantaminen vaatii Seinäjoen asemansuuden kokonaisvaltaisen kehittämisen jatkamista.

Väyläverkkojen kehittämisen painopiste tulee entistä enemmän olemaan päätie- ja rataverkon palvelutason parantamisessa, joukko- ja kevyen liikenteen houkuttelevuuden lisäämisessä ja nykyisen infrastruktuurin ylläpidossa. Maakunnassa korostuu vähäliikenteisen tieverkon kunnossapito hajautuneen asumisen ja elinkeinotoiminnan, erityisesti maa- ja metsätalouden sekä energiantuotannon kannalta. Etelä-Pohjanmaan suurien investointien kärkihankkeet ovat valtatie 19 ja kantatie 67 palvelutason kehittäminen, valtatie 3 Seinäjoki–Tampere-ratayhteyden kehittäminen sekä Seinäjoki–Vaasa–Jyväskylä-yhteyden kehittäminen sisältäen valtatie 18 ja ratayhteyden.

Maakunnassa on vakava huoli alemman asteen tieverkon kunnossapidosta ja siihen ohjautuvista määrärahoista. Myös tieverkon ajantasaisia, kehittämisinvestoinnit mahdollistavia yleis- ja tiesuunnitelmia, on tarpeeseen nähden huolestuttavan vähän. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen liikennevastuualueella lähes 30 %:lle tieverkkoa ei ole tehty minkäänlaisia parannustoimia maantiekäsi ottamisen (yleisesti 1940–1960-luvuilla) jälkeen. Huonokuntoisten maanteiden määrä on liikennevastuualueella jo noin 1100 kilometriä (2023), 13 % koko alueen maantieverkosta. Maakunnassa tiestön korjausvelkakohteeksi on merkitty noin 700 km maanteitä. Huonokuntoisten siltojen määrä on lisääntynyt liikennevastuualueella 59 kappaleesta (2015) 70 kappaleeseen (2023). Huomionarvoista on, että Etelä-Pohjanmaalla vakavasti loukkaantuneiden määrä suhteessa asukaslukuun oli vuosina 2017–2022 selvästi maan korkein.

Etätyöskentelyn nopea yleistyminen on paljastanut eri alueiden epätasa-arvon laadukkaissa viestintäyhteyksissä. Kysymys on merkittävä erityisesti maaseutualueiden elinvoiman kannalta. Tilanne Etelä-Pohjanmaalla on parantunut ja 1000 Mbit/s laajakaistan saatavuus on 64 % (maan 7. korkein). Puutteita on kuitenkin yhä saatavuudessa. Näkymät heikkenevät kehityksen jatkuessa nykyisen mukaisena

4. Elinkeinot ja TKI-toiminta

- Maakunnassa on eniten yrittäjiä asukasta kohti ja Pk-sektorilla on merkittävä kasvupotentiaali
- Seinäjoella on kansallisesti merkittävin ruokateollisuuden keskittymä ja vahva alan koulutuksen ja tki-toiminnan ekosysteemi
- Pk-yritysten suhdanneodotukset ovat heikot
- T&K-menot asukasta kohti ovat toiseksi matalimmat

Etelä-Pohjanmaa on yrittäjyydestä tunnettu maakunta, jossa on kaikkein eniten yrittäjiä asukasta kohti (54/1000 as. 2022). Toiselta asteelta ja korkeakoulusta valmistuneissa yrittäjien osuus on maan kärkeä. Maakunnassa sijaitsee merkittäviä erikoistuneen teollisuuden keskittymiä. Vahvimmat klusterit ovat teknologiateollisuus, elintarviketuotanto, sekä puutuote- ja huonekaluteollisuus. Huomionarvoista on, että maakunnassa on maan eniten teollisuusyrityksiä asukasta kohti (9,3/1000 as, 2022). Teknologiateollisuuden yrityksistä yli 80 % kuuluu kone- ja metalliteollisuuteen. Suunnittelu-, konsultointi- ja tietotekniikka-alojen osuus on hyvin vähäinen. Yrityskentän uusiutuminen on Etelä-Pohjanmaalla keskeinen haaste samoin kuin kasvuhallituksen lisääminen. Lisäksi työn tuottavuus on maakuntien välisessä vertailussa matala. Myönteistä on, että ruoka- ja teknologiateollisuudessa on tehty merkittäviä investointeja (mm. Epec, Atria, Mäkelä Alu). Jalostuksen investoinnit kasvaneet (+14,7 %) ja niiden osuus bkt:sta oli maakunnista kuudenneksi korkein (5,4 % 2021)

Etelä-Pohjanmaalla on maan merkittävin ruoka-alan teollisuuden keskittymä. Elintarviketeollisuuden liikevaihto oli Seinäjoella vuonna 2022 lähes 1,8 mrd. euroa, joka tarkoittaa, että pelkästään Seinäjoen osuus koko maan liikevaihdosta oli lähes 15 %. Maakunnassa on Suomen ruokaviennin kärkiyritysten Atrian ja Valion tehtaiden lisäksi vahvan potentiaalisen kasvun omaava pk-yrityskenttä. Elintarvikeala on keskiössä maakunnan ja Seinäjoen kaupungin strategioissa, ruokaviraston pääkonttori sijaitsee Seinäjoella ja maakunnan korkeakouluyhteisö on vahvasti profiloitunut ruoka-alan koulutukseen ja tki-toimintaan.

Elintarviketeollisuus työllistää maakunnassa suoraan noin 3800 henkilötyövuotta ja ruoka-alalla on yli 30 % maakunnan kaikkien alojen toimipaikoista, henkilöstöstä ja liikevaihdosta. Maatalouden ja elintarviketeollisuuden investoinnit ovat vuositasolla yhteensä yli 200 miljoonaa euroa ja volyymiltaan ne ovat olleet 2010-luvulla maan suurimmat. Ruoka-alan vahvuutena ovat tuotannon laadunhallinta, jäljitettävyyden, turvallisuus, puhtaus ja palveluratkaisut. Seinäjoen tutkija- ja asiantuntijayhteisössä työskentelee noin 200 ruoka-alan asiantuntijaa. Ruoka-alan ekosysteemi on vahvistumassa.

Elintarviketeollisuudessa yritysten liikevaihto on kasvanut, mutta alkutuotannossa kannattavuuskurimus pysyy akuuttina, joten tuottajien tulevaisuususkoa koetellaan perinpohjaisesti. Haasteena on ollut energian, polttoaineiden, rehun ja lannoitteiden hintojen raketimäinen nousu. Kustannustaso koko ruokaketjussa pysyy korkeana. Haastava aika näkyy myös investointihalukkuuden vaimenemisena. Yrittäjätulon ennustetaan pysyvän heikkona ja tilojen välisten erojen arvioidaan kasvavan. Tilojen lopettamiset ja konkurssit ovat hyvin todennäköisiä lähitulevaisuudessa.

Kokonaisuutena maakunnan pk-yritysten suhdanneodotukset ovat olleet viime vuosina maan heikoimmat ja odotukset tulevasta ovat olleet varovaisia. Kiristynyt kilpailutilanne, yritysten tarjoustoiminnan vaikeutuminen, pula osaavasta työvoimasta ja erilaisten kustannusten roima nousu ovat vaikuttaneet selvästi odotusarvoihin.

Syysyn 2023 PK-yritysbarometrissa Etelä-Pohjanmaan pk-yritysten kannattavuutta, liikevaihtoa, yleisiä suhdannenäkymiä, investointien arvoa sekä henkilökunnan määrää seuraavan vuoden aikana mittaavat

saldoluvut olivat maan kahden heikoimman alueen joukossa 21 alueesta. Talouden epävarmuus ja epävakaat geopoliittinen tilanne heijastuvat markkinoihin edelleen. Tilannekuva voi muuttua nopeasti.

SeAMK:n tki-ympäristöt ja EPANET-professorit ovat vahvistaneet alueen tutkimusyhteisöä. T&K-menot ovat kasvaneet maakunnassa 2000-luvun aikana, mutta asukasta kohden T&K-menot asukasta kohti ovat toiseksi matalimmat (252 €/asukas, 2022). T&K-menojen osuus bkt:sta on tuoreimpien tietojen mukaan hieman laskenut. Elinkeinoelämän panostukset ovat olleet korkeat n. 70–80 % alueen kokonaispanostuksista. Niukat tutkimusresurssit käytetään maakunnassa tehokkaasti hyödyksi, mikä ilmenee patenttien korkeana määränä suhteessa T&K-resursseihin. Tki-toiminnan lisäämiselle on potentiaalia maakunnan yritys kentällä, mutta kasvu on haastavaa, johtuen yleisestä epävarmuudesta. Yritykset ovat keskittyneet ydintoimintaansa.

Etelä-Pohjanmaalla yhteistyö julkisen sektorin, koulutustoimijoiden ja elinkeinoelämän kesken on merkittävä vahvuustekijä. Yrityskeskittymillä ja on kiinteät yhteydet alueen korkeakoulutoimijoihin mm. professuurien rahoituksen ja ekosysteemeillä tki-toiminnan kautta. Seinäjoen kaupungin ekosysteemisopimuksen teemat kytkeytyvät ruoka-alan ja teollisuuden uudistumiseen ja kasvuun, jossa yhteistyö on tiivistä FoodTeam ja TechTeam-verkoston kanssa. Järviseudulla toimii vakiintunut ja kasvava metalliteollisuuden ekosysteemi, La Alucenter. Näkymät heikkenevät kehityksen jatkuessa nykyisen mukaisena

5. Työvoiman saatavuus, osaaminen ja sivistys

- Työllisyysaste on korkea ja työttömyys on maan toiseksi matalin
- Työvoimapula tulee samalla kuitenkin jatkumaan tulevina vuosina
- Tehtaiden lopetukset ja heikot suhdannäkymät tulevat kasvattamaan työttömyyttä
- Korkeakoulutuksen aloituspaikkoja on selvästi maan vähiten

Etelä-Pohjanmaan työllisyysaste on lukeutunut maan korkeimpiin jo useita vuosia. Työllisyysaste oli työvoimatutkimuksen mukaan Etelä-Pohjanmaalla vuonna 2023 Q1-Q3 välillä Manner-Suomen kolmanneksi korkein (76,1 %). Työttömyysaste oli marraskuussa maan toiseksi matalin (7,1 %).

Työvoimapula on Etelä-Pohjanmaalla ollut ongelmana jo vuosia. Työpaikkoja on ollut runsaasti saatavilla, mutta hakijoita on vähän. Etelä-Pohjanmaalla oli kaikkein eniten työpaikkoja auki suhteessa työttömiin työnhakijoihin vuonna 2019, 2021 ja 2022. Tuhansia työpaikkoja on jäänyt täyttämättä. Vuonna 2023 työvoimapula on jatkunut heikentyneistä näkymistä ja lomautuksista huolimatta. Vuonna 2023 (M01-M10) maakunnassa oli noin 0,5 avointa työpaikkaa työtöntä työnhakijaa kohti, joka oli maan kolmanneksi eniten.

Vuosien 2018–2022 välillä työpaikkojen määrä Etelä-Pohjanmaalla laski -0,7 %, joka aiheutui matalan koulutusasteen työpaikkojen vähenemisestä. (yksityisen sektorin työpaikat kasvoivat 0,7 %) Alemman ja ylemmän korkeakoulututkimuksen vaativissa ammateissa työpaikkojen määrä kasvoi lähes kahdella tuhannella. Myönteistä on, että samalla aikavälillä teollisuuden työpaikkojen määrän kasvu oli maan viidenneksi nopeinta (2,1 %) ja maakuntakeskus Seinäjoen työpaikkakehitys oli C21 kaupunkien välisessä vertailussa maan toiseksi paras (7,3 %).

Syksyllä 2023 ilmoitettiin useista rakennusalaan kytkeytyvien tehtaiden lopettamisista ja nämä yhdistettynä yleiseen suhdannetilanteeseen ovat aiheuttaneet paikallisen rakennemuutostilanteen Suupohjassa ja Kuusiokuntien seudulla. Työllisyyden odotetaan heikkenevän selvästi.

Maakunnassa osaajia tarvitaan kaikilla koulutusasteilla ja työmarkkinat Etelä-Pohjanmaalla kaipaavat monipuolisuutta. Elinkeinoelämä ja teollisuus ovat vahvasti erikoistuneita, palvelusektorin osuus työpaikoista on maan matalin ja valtion työpaikkojen osuus on maan matalin (2,2 %, 2022). Kuntasektorilta eläköityvien määrä kasvaa ja poistuma teknologiateollisuudessa on jo suurempi kuin alalle tulevien nuorten määrä. Korkeakoulutettujen erityisosaajien ja avainhenkilöiden rekrytointi on haastavaa ja ammattiosaajia tarvitaan erityisesti teollisuudessa. Työvoimapula-aloina korostuu SOTE-ala, teollisuus elintarvikesektori ja ICT-alat. Lisäksi haasteena on, että korkeakoulutettujen tarve tulee kasvamaan. Kymmenen vuoden aikana rekrytoitavista n. 60 %:lla tulee olla korkeakoulututkinto tai vastaava osaaminen. Jopa metallituote-teollisuudessa, joka on huomattavan tärkeä ala maakunnassa, tarvitaan entistä enemmän korkeakoulutettuja.

Nykyhetken ja tulevaisuuden kannalta keskeisin rakenteellinen ongelma on, että Etelä-Pohjanmaalla on selvästi kaikkein vähiten korkeakoulutuksen aloituspaikkoja suhteutettuna 17–19-vuotiaiden ikäryhmään (0,8, 2023). Maakunnan alimitoitettujen aloituspaikkamäärien kytkeytyvät yritysten matalaan tuottavuuteen ja on keskeisenä tekijänä työvoimapulan takana. Tuoreimpien tietojen mukaan aloituspaikkojen osalta takamatka on kasvanut ja ero on huomattava jopa toiseksi viimeisenä olevaan maakuntaan. Eron kuromiseen ei riittäisi edes 500 aloituspaikan vuosittainen lisäys.

Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus väestöstä on Etelä-Pohjanmaalla maakunnista kolmanneksi matalin (27 %), mutta huolestuttavaa on, että nuorten aikuisten (25–34 v.) koulutustaso on laskenut 2010-luvun aikana maakunnista viidenneksi eniten (3,1 prosenttiyksikköä). Etelä-Pohjanmaalla on tällä hetkellä yli tuhat nuorta korkeakoulutettua vähemmän kuin 2010 (6006 hlö. 2022). On kuitenkin huomiotava, että 25-34-vuotiaiden koulutustaso (30,2 %) on korkein, kun vertaillaan maakuntia, joissa ei ole omaa yliopistoa. Etelä-Pohjanmaalla valmistuneet työllistyvät ja sijoittuvat maakuntaan poikkeuksellisen hyvin, jonka ansiosta korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden osuus on pysynyt laskusta huolimatta kohtuullisena.

Pitemmällä aikavälillä työvoiman heikentynyt saatavuus tulee jatkossakin muodostamaan kasvun esteen alueen elinkeinoelämälle. Korkeakoulutuksen aloituspaikkojen poikkeuksellisen vähäinen määrä suhteessa nuoriin ikäluokkiin on keskeinen tekijä, joka kärjistää maakunnan työvoimapulaa. Lisäksi on selvää, että maakunnan työvoimarakente ei ilman maahanmuuton pysyvää kasvua kykene vastaamaan alueen toimijoiden rekrytointitarpeisiin. Ratkaisuna on Seinäjoen ammattikorkeakoulun kärkialojen (Sote, tradenomit, ICT-ala) tutkintomäärien kasvattaminen vastaamaan alueellisia koulutustarpeita ja kysyntää. Lisäksi keskeistä on yliopistokeskuksen aseman vahvistaminen tutkimuspalvelujen tuottajana ja kouluttajana. Korkeakoulutukseen panostamisella vastataan työmarkkinoiden kysyntään sekä vahvistetaan alueen innovaatiokyvykkyyttä ja elinkeinoelämän uudistumista. Näkymät heikkenevät kehityksen jatkuessa nykyisen mukaisena

6. Osallisuus ja hyvinvointi

- Sairastuvuus on keskimääräistä korkeampi ja ikääntyminen kiihtyy
- Nuorten fyysinen ja henkinen hyvinvointi huolena
- Sote-palvelujen työntekijöiden saatavuus on heikentynyt.

Etelä-Pohjanmaan terveysindeksin ikävakioitu työkyvyttömyysindeksi oli vuosina 2019–2021 hyvinvointialueista seitsemänneksi korkein eli 120. Etelä-Pohjanmaan indeksiluku oli läntisen Suomen hyvinvointialueista heikoin. Etelä-Pohjanmaan terveysindeksin ikävakioitu sairastavuusindeksi oli samana ajankohtana 108,6 eli hyvinvointialueista viidenneksi korkein ja sairastavuusindeksi oli läntisen Suomen hyvinvointialueista heikoin. Kansallisessa terveysindeksissä Etelä-Pohjanmaalla korostuvat diabetes (indeksiluku hyvinvointialueiden heikoin), keuhkosairaudet (4. korkein). Alueellinen asiantuntija-arvio, syksy 2023-raportin mukaan Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella asuu hieman keskimääräistä sairaampi, mutta hyvin työllistynyt väestö. Palvelujärjestelmän kestävyttä haastavat väestön ikääntyminen ja väheneminen. Erityishuomiota edellyttää myös työkyvyttömyyden merkittävä kasvu. Lisäksi huoli nuorten hyvinvoinnista on kasvanut, johon liittyy mmm. viimeaikaiset tiedot Etelä-Pohjanmaalta kotoisin olevien varusmiesten heikosta kunnosta.

Pääsy terveystieteiden vastuuosastolle on parantunut. Keväällä 2023 maan suurin osuus asiakkaista pääsi hoitoon viikon sisällä tarpeen arvioinnista. Myös erikoissairaanhoidon hoitotakuu toteutui verrattain hyvin. Palvelujen laatua heikensi kuitenkin hoidon heikko jatkuvuus. Myös viiveet suun terveydenhuollossa olivat kasvussa. Lapsille, nuorille ja perheille suunnattujen perustason palvelujen verrattain hyvästä saatavuudesta huolimatta nähtävissä oli viitteitä perheiden pahoinvoinnin lisääntymisestä ja ongelmien vaikeutumisesta. Tämä kuvastaa tarvetta vahvistaa perheiden oikea-aikaista auttamista perus- ja erityistason yhteistyönä. Iäkkäiden palvelutarpeet arviointiin vielä verrattain harvoin yhtenäisin kriteerein, mikä heikentää yhdenvertaisuutta.

Säännöllisiä palveluja saavien iäkkäiden osuus oli suuri, mutta erityisesti kotihoidon saatavuus on heikentynyt henkilöstöresurssien vahvistamisesta huolimatta. Tämä viittaa yhä huonokuntoisempaan asiakaskuntaan. Tarpeisiin nähden riittämättömästi oli myös välimuotoisia asumispalveluja ja kotihoitoa tukevia terveystieteiden palveluja. Kiireellisen asumispalvelupaikan järjestämisessä oli varsin merkittäviä haasteita. Perustason mielenterveys- ja päihdepalvelujen riittävyys ei täysin vastaa väestön tarpeisiin. Verrattain merkittäviä viiveitä oli toimeentulotukihakemusten käsittelyajoissa.

Palvelujen saatavuudessa on suurta alueellista vaihtelua. Saatavuus oli osin vaikeutunut jo ennen hyvinvointialueelle siirtymistä henkilöstöpulan ja kertyneen hoito- ja palveluvelan myötä. Haasteet hoito- ja palveluketjujen toimivuudessa johtivat palveluun osin palvelujärjestelmän epätarkoituksenmukaisella tasolla. Inflaatio vaikuttaa eniten pienituloisempiin. Etelä-Pohjanmaan asuntokuntien käytettävissä olevien rahattulojen mediaani vuonna 2021 oli 33 338 euroa. Tämä oli 98,5 % koko maan tasosta, ollen 7. korkein maakunnista. Asuntokunnat saivat Etelä-Pohjanmaalla maksettuja tulonsiirtoja keskimäärin 15 973 euroa (koko maa 16 016 euroa). Erityisesti sairausajan toimeentuloturvaan ja toimintarajoitteisuuteen liittyvät tuet ylittivät maakunnassa valtakunnalliset keskiarvot.

Sote-palvelujen tarve on kasvussa ennen muuta demografisen muutoksen vuoksi: esimerkiksi 75 vuotta täyttäneiden määrä on Etelä-Pohjanmaalla kasvanut vuoden 2023 tammi-lokakuun aikana ennakkotiedon mukaan 876 hengellä. Huolestuttavaa on, että sote-palvelujen työntekijöiden saatavuus on entisestään pahentunut. Näkymät heikkenevät kehityksen jatkuessa nykyisen mukaisena.